Peruspalvelut, oikeusturva ja luvat

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
stv@eduskunta.fi

HE 113/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta.

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle,

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta (HE 113/2025): Asia on saapunut aluehallintoviranomaiseen kuulemista ja aluehallintoviranomaisten yhteisen lausunnon antamista varten.

Esityksen keskeinen sisältö

Esityksessä ehdotetaan, että sosiaalihuoltolaissa säädettäisiin teknologisten ratkaisujen käyttämistä asiakkaan sosiaalipalveluissa asiakkaan perusoikeuksia kunnioittaen. Sosiaalihuoltolakiin ehdotetaan myös lisättäväksi yleinen säännös teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksiköissä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi. Laissa säädettäisiin asiakasmaksun perimisestä niissä tilanteissa, joissa asiakkaan kiireelliseen avun tarpeeseen vastattaisiin käyttäen teknologista ratkaisua.

Iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa mahdollistettaisiin teknologian ja teknisen valvonnan ottaminen huomioon silloin, kun niillä olisi henkilöstötarvetta pienentävä vaikutus. Henkilöstömitoitusta arvioitaessa voitaisiin mitoitusta pienentää enintään 0,04 työntekijää asiakasta kohti, mikäli toimintayksikössä olisi käytössä teknologiaa, joilla voidaan korvata välitöntä asiakastyötä. Toteutuneen henkilöstömitoituksen olisi kuitenkin aina oltava vähintään 0,6 työntekijää asiakasta kohti.

<u>Aluehallintovirastojen yhteinen asiantuntijalausunto</u>

Hallitus esittää muutettavaksi sosiaalihuoltolakia, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annettua lakia ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulakia.

Aluehallintovirastot pitävät kannatettavana, että teknologisten ratkaisujen käyttämisestä sosiaalihuollon palveluissa säädettäisiin uudessa 47 §:ssä ja teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksiköissä yhteisissä tiloissa säädettäisiin 48 §:ssä.

Esityksen mukaan tekninen valvonta kattaa esimerkiksi kameravalvonnan ja liiketunnistimiin perustuvan valvonnan. Teknisen valvonnan sallittavuuden arvioinnissa on merkitystä sillä, mitä tilaa tai kohdetta aiotaan valvoa. Riittävän tarkkarajainen säätäminen on edellytys sille, että teknisestä valvonnasta sosiaalihuollon toimintayksiköiden yhteisissä tiloissa luodaan yhtenäiset valtakunnalliset toimintakäytännöt ja yhtenäiset linjaukset sekä edellytykset myös valvontaviranomaisille arvioida toiminnan lainmukaisuutta asioita käsiteltäessä.

Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan ympärivuorokautisen palveluasumisen ruokailuun tai ajanviettoon tarkoitettujen tilojen olisi tulkittava kuuluvan kotirauhan piiriin. Edellä mainittuihin tiloihin ei tulisi kohdentaa kameravalvontaa, vaan välttämättömäksi katsottava tilojen tekninen valvonta tulisi toteuttaa esimerkiksi sensorien avulla. Yhteisten tilojen teknisen valvonnan edellytyksenä tulee olla toimintayksikön asiakaskunnan turvallisuus ja hyvinvointi laajemmin. Yksittäisen asiakkaan tilanne ja tarpeet ei voi oikeuttaa kaikkiin asiakkaisiin kohdistuvaa teknistä valvontaa. Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan tekninen valvonta merkitsee useisiin perusoikeuksiin kohdistuvia rajoituksia ja perusoikeuksien rajoittamisesta tulee säätää lain tasolla.

Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan teknistä valvontaa ei tule sallia kuvayhteydellä ympärivuorokautisen palveluasumisen asiakkaan omassa huoneessa. Hallituksen esityksen mukaan hoivakameran avulla asiakasta voitaisiin kuvata hänen yksityisyyden suojansa piiriin kuuluvissa tiloissa. Hoivakameraa ei edelleenkään ole esityksessä määritelty, eikä tekstistä myöskään käy ilmi, voisiko kuvayhteyden avaaminen olla mahdollista myös muutoin kuin silloin, kun liikehälytin tai älymatto tekee hälytyksen.

Aluehallintovirastot näkevät esimerkiksi videokuvaa välittävän hoivakameran käytössä ongelmia sekä asiakkaan itsensä että hänen mahdollisesti vierailulla olevien läheistensä yksityisyyden suojan näkökulmasta. Asia on myös ongelmallinen silloin, jos ikääntynyt pariskunta asuu yhdessä ympärivuorokautisen palveluasumisen yksikössä, ja hoivakameran käyttö on vain toiselle puolisolle välttämätöntä hänen hoitonsa ja huolenpitonsa turvaamiseksi. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kuvayhteyden rajaaminen ympärivuorokautisen palveluasumisen yksiköissä esimerkiksi sensorikameran kuviin turvaisi normaalia video- tai kamerakuvaa paremmin asiakkaan ja hänen läheistensä yksityisyyden.

Esitykseen tulee aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan tarkentaa, että ajallinen välttämättömyys tarkoittaa myös sitä, että jos tarve tekniseen valvontaan poistuu, on tekninen valvonta tällöin lopetettava. Esityksessä tulee täsmentää, onko tekninen valvonta joltain osin viimesijaista siten, että siihen voidaan turvautua vasta, jos mitään

muita riittävän vaikuttavia keinoja asiakasturvallisuuden varmistamiseksi ei ole käytettävissä vai onko kaikkien keinojen tarkoitus olla käytössä yksiköiden vapaan harkinnan mukaan.

Aluehallintovirastot korostavat, että asiakkaalla tulee olla mahdollisuus kieltäytyä teknologisen ratkaisun käytöstä osana hänen palvelukokonaisuuttansa. On tärkeää huomioida, että teknologista ratkaisua hyödynnettäessä ei voida puuttua asiakkaan tai muun henkilön yksityisyyteen enempää kuin asiakkaan hoidon ja huolenpidon tarve välttämättä edellyttää.

Aluehallintovirastot esittävät huolensa siitä, millä tavalla sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden ammattitaitoa ja osaamista kehitetään ja ylläpidetään, jotta he pystyvät arvioimaan nopeasti kehittyvien teknologisten ratkaisujen käyttöönoton edellytykset asiakaskohtaisesti ja asiakkaan edun mukaisesti.

Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan hyvinvointialueiden ja palveluyksiköiden henkilökunnan kouluttaminen ja osaamisen varmistaminen ei kaikilta osin tule olemaan mahdollista siinä ajassa, jossa teknologiaa koskevien lakimuutosten on ajateltu astuvan voimaan. Näin ollen myöskään teknologisen ratkaisun yksilöllinen arviointi asiakkaan edun mukaisesti ei heti lain voimaan tullessa ole ainakaan kaikilta osin mahdollista. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan laissa tulisi korostaa, että asiakkaan palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman teknologisten ratkaisujen osalta voi tehdä vain henkilö, joka on saanut koulutusta tarjolla olevan teknologian käyttöön sekä laitteiden toimintaa ja tietosuojaa koskeviin periaatteisiin.

Lisäksi aluehallintovirastot esittävät huolensa siitä, että asiakkaalle myönnettävä teknologinen ratkaisu ei perustu niinkään siihen arvioon, mikä parhaiten vastaa asiakkaan tarvetta, vaan arvioita ja päätöstä ohjaavat ne teknologiset ratkaisut, joita hyvinvointialueella ja yksityisellä palveluntuottajalla on tosiasiallisesti käytettävissä.

Aluehallintovirastojen mukaan asiakkaan kieltäytyminen teknologisesta ratkaisusta ei saa olla esteenä pääsylle palveluiden piiriin.

Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan yleisesti kameravalvontaa, teknistä valvontaa, voidaan pitää asianmukaisena esimerkiksi lääkkeiden säilytys- ja jakotiloissa, yksikön ulkoalueilla ja ulko-ovilla, missä kameravalvonnalla olisi turvallisuutta lisäävä vaikutus.

Aluehallintovirastot pitävät kannatettavana, että laissa säädettäisiin siitä, että asiakasprosessin aikana on arvioitava teknologian hyödyntämisen mahdollisuus asiakkaan sosiaalipalveluissa. Aluehallintovirastot korostavat, että asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja tahtoa tulee kunnioittaa palveluiden kokonaisarvioinnissa ja toteutuksessa.

Aluehallintovirastot pitävät kannatettavana, että asiakasmaksulain 10 §:ään lisätään uusi momentti, jonka nojalla turva-auttamispalvelun toteuttamisesta osana kotihoitoa voidaan periä maksu.

Aluehallintovirastot kannattavat maksimirajan asettamista teknologian huomioimiselle iäkkäiden ympärivuorokautisen hoidon henkilöstömitoituksen laskemisessa ja ehdotettu 0,04 on sopiva. Aluehallintovirastot pitävät ehdottoman tärkeänä, että iäkkäiden ympärivuorokautisessa hoivassa toteutunut vähimmäishenkilöstömitoitus olisi edelleen 0,60 työntekijää asiakasta kohti, eikä se saisi alittua teknologisia ratkaisuja tai teknistä valvontaa käytettäessä. Teknologia voi lisätä asiakasturvallisuutta vain, jos myös ammattihenkilöstöä on riittävästi paikalla. Tulkintaepäselvyyksien välttämiseksi aluehallintovirastot pitävät tarpeellisena, että hallituksen esitykseen lisätään selkeitä esimerkkejä teknisen valvonnan ja/tai teknologisten ratkaisujen vaikutuksista mitoituksen määrittämiseen eri tilanteissa.

Aluehallintovirastojen näkemyksen mukaan silloin, kun henkilöstömitoitusta on teknologisten ratkaisujen avulla vähennetty, on tärkeää varmistaa riittävä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden määrä kaikkina vuorokauden aikoina. Aluehallintovirastot toteavat, että teknologian vaikutusta henkilöstötarpeeseen on vaikea arvioida, koska teknologian käytöstä sosiaalihuollon toiminnassa on hyvin vähän tutkittua tietoa ja teknologia kehittyy jatkuvasti.

Aluehallintovirastot toteavat, että hallituksen esityksessä korostetaan asiakkaan itsemääräämisoikeuden huomioimista. Asiakkaan suostumusta palvelun toteuttamiseen teknologian avulla ei esityksen mukaan vaadittaisi, mutta esityksestä ei kuitenkaan käy yksiselitteisesti ilmi, mitä asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittamisella tosiasiallisesti tarkoitetaan esimerkiksi tilanteessa, jossa asiakas haluaisi kieltäytyä perusoikeuksiinsa kajoavan teknologian käytöstä osana omaa palveluaan.

Aluehallintovirastot ilmaisevat huolensa siitä, että teknologisten ratkaisujen kustannukset siirtyvät asiakkaalle riippumatta siitä, minkälainen teknologia on kysymyksessä. Aluehallintovirastot pitävät tärkeänä korostaa esityksessä sitä, että asiakkaan toimeentulon edellytykset eivät missään vaiheessa saa vaarantua ja hyvinvointialueiden on huolehdittava siitä, että maksujen huojennusmahdollisuudesta tiedotetaan konkreettisesti jo ennen palvelun piiriin siirtymistä. Teknologiset ratkaisut tulisi sisältyä ympärivuorokautisen palveluasumisen maksuihin.

Aluehallintovirastot pitävät hyvänä, että teknologian käytöstä ja teknisestä valvonnasta säädettäisiin laissa. Aluehallintovirastot katsovat perustelluksi korostaa, että jos teknologian käytöstä tullaan säätämään yleislaissa, joka koskee kaikkia asiakasryhmiä, on tarkoin huolehdittava siitä, että yleislain ja erityislakien mahdolliset vastaavat kirjaukset eivät ole tulkinnanvaraisia tai keskenään ristiriitaisia.

Aluehallintovirastot eivät pidä riittävänä, että 47 §:n mukaisten teknologisten ratkaisujen käyttämisen tarve arvioitaisiin vain asiakassuunnitelmassa, koska

teknologisten ratkaisujen käytössä voi tulla kysymykseen puuttuminen perustuslaissa turvattuun asiakkaan yksityiselämään ja kotirauhaan. Asiakkaan oikeussuojakeinot on varmistettava.

Aluehallintovirastojen valvontahavaintojen mukaan sosiaalihuollon palvelua koskevat päätökset ovat usein puutteellisesti perusteltuja, minkä vuoksi asiakkaan oikeussuojakeinojen varmistamiseksi päätösten perusteluvelvollisuutta tulisi teknologiaa koskevilta osin korostaa. Esimerkiksi asiakkaalle myönnetyn teknologisen ratkaisun asiakkaan edun mukaisuutta tai asiakkaan mielipiteen huomiointia on jälkikäteen mahdotonta valvonnallisesti arvioida, jos perustelua ei ole päätökseen asianmukaisesti kirjattu.

Huomioiden kaikki sosiaalihuollon asiakasryhmät aluehallintovirastojen mukaan teknologisilla ratkaisuilla ei voi korvata läsnä olevaa henkilöstöä, eivätkä teknologiset ratkaisut korvaa inhimillisen hoivan ja läsnäolon tarvetta. On tärkeää huomioida, että teknologian käyttöön liittyy useita riskejä, jotka täytyy tunnistaa ja huomioida palveluntuottajan omavalvonnassa.

Johtaja Ulla Ahonen

Ylitarkastaja Kirsi Laitinen

Tämä asiakirja on hyväksytty sähköisesti viimeiseltä sivulta ilmenevin tavoin.

Itä-Suomen aluehallintovirasto
Postiosoite: PL 2, 13035 AVI
Puhelinvaihde: 0295 016 000
kirjaamo.ita@avi.fi | www.avi.fi

Tämä asiakirja ISAVI/11008/2025 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument ISAVI/11008/2025 har godkänts elektroniskt

Ratkaisija Ahonen Ulla 06.11.2025 13:02

Esittelijä Laitinen Kirsi 06.11.2025 13:14